

22. 7. 1968

Otevřený dopis Anatolije Marčenska světovému tisku na podporu pražského jara

Novinám:

Rudé právo, Literární listy, Práce, L'Humanité, L'Unita, Morning Star, Izvestije, redakci rozhlasové stanice BBC

Otevřený dopis

Na právě skončeném zasedání Nejvyššího sovětu RSFSR se všichni poslanci zabývali jedinou otázkou: událostmi v Československu. Poslanci se jednomyslně vyslovili pro podporu pléna ÚV KSSS k této otázce, rovněž jednomyslně schválili varšavský dopis pěti komunistických stran adresovaný ÚV KSČ. Schválili a podpořili veškerou politiku strany a vlády v této otázce. Jestliže tuto politiku schvalují komunisté jako příklad skutečné marxisticko-leninské politiky strany ve vztazích mezi bratrskými komunistickými stranami, je to věc komunistů, věc jejich stranického svědomí.

Ale tady, na zasedání, tuto politiku jednomyslně schválili poslanci Nejvyššího sovětu RSFSR, kteří vyjadřují názory voličů, tj. obyvatelstva, jehož drtivá většina (mezi nimi i já) jsou nekomunisté.

Ještě si ani všichni obyvatelé nestihli přečíst *Izvestije* se zprávami z jednání, a už začala v dalších číslech kampaň na podporu závěrů, které zasedání přijalo, vyjadřovanou „veškerým obyvatelstvem“, „všemi pracujícími“. Mám na to vlastní názor a chtěl bych využít práva zaručeného mi ústavou a vyslovit své mínění a vztah k této otázce.

Pozorně sleduji (pokud je to u nás možné) události v Československu a nemohu klidně a lhostejně přihlížet reakci, kterou tyto události vyvolávají v našem tisku. Půl roku se naše noviny snaží dezinformovat veřejné mínění naší země a současně dezinformovat světové veřejné mínění o vztahu našeho lidu k těmto událostem. Názor stranického vedení noviny prezentují jako názor všeho obyvatelstva, dokonce jednomyslný. Stačilo, aby Brežněv nalepil na současný vývoj v Československu nálepky „pletichy imperialismu“, „hrozba socialismu“, „ofenziva protisocialistických elementů“ ap., a okamžitě všechn tisk, všechny rezoluce tyto výrazy svorně převzaly, i když náš lid ani dnes, stejně jako před půl rokem, o skutečné situaci v Československu v podstatě nic neví. Dopisy pracujících do novin a rezoluce z masových shromáždění – to je jenom opakování hotových, shora nadiktovaných stylizací, nikoliv výraz samostatného názoru, vycházejícího ze znalosti konkrétních faktů. A hned po stranickém vedení opakují poslušné hlasy: „Rozhodný boj za zachování socialistického zřízení v

Československu, to je úkol nejen československých komunistů, ale úkol nás všech“; „Podporuji závěry pléna o nutnosti boje za věc socialismu v Československu“ atd. (*Izvestije* č. 168).

Autoři těchto dopisů a prohlášení se ani nezamýšleli nad tím, proč závěry o boji za socialismus v Československu přijímá plénum ÚV KSSS; nad tím, že naše provolání ke „zdravým silám“ v Československu jsou možná provoláními k protistátním žvlům, že je to podněcování ozbrojeného vystoupení proti vlastní zákonné vládě; nad tím, že slova „je to náš úkol“ mohou znamenat přinejmenším politický tlak na suverénní stát a v nejhrošším možnost intervence našich vojsk do ČSSR. Jistě se autoři těchto dopisů, schvalujících politiku ÚV KSSS, nezamýšleli nad tím, že tato politika nápadně připomíná stokrát v našem tisku pranýřovanou politiku například USA vůči Dominikánské republice.

Jestliže vycházím z článků v československém tisku, ze zpráv západního rozhlasu a sporných faktů uváděných v našem tisku, myslím si, že v ČSSR probíhá přirozený vývoj zdravé společnosti: boj myšlenek a názorů, svoboda kritiky, pokus v praxi ztělesnit deklarované ideály socialismu, existující dosud všude v podobě hesel a vzdálených perspektiv. Proto ve mně varšavský dopis pěti komunistických stran a závěry pléna ÚV KSSS, jednomyslně podpořené naším tiskem, vzbudily rozhořčení a stud. Kolik se toho u nás řeklo o tom, že každý národ má sám rozhodovat o svém osudu – tak proč se osud Čechů a Slováků nerozhoduje v Praze, ale ve Varšavě nebo v Moskvě? Proč si Brežněv nebo Ulbricht myslí, že mohou lépe zhodnotit situaci v Československu než Dubček, než sami Češi a Slováci?

Nevěřím ani v pomyslné spiknutí imperialismu proti ČSSR, ani v „ofenzivu sil vnitřní reakce“. Myslím si, že těmto pověstem nevěří ani sami jejich tvůrci. Obviňující formulace byly vymyšleny pro pořádek a k zamlžování mozků vlastních občanů.

Opravdu naše vůdce tak znepokojuje to, co se děje v ČSSR? Podle mne nejen znepokojuje, ale děsí – ne proto, že by to byla hrozba socialistickému vývoji nebo bezpečnosti zemí varšavského společenství, ale proto, že události v ČSSR mohou podrýt autoritu vůdců těchto zemí a diskreditovat samotné principy a metody řízení, panující dnes v socialistickém táboře.

Zdalo by se, že nemůže být nic hroznějšího a děsivějšího, než je čínský komunismus. Naše listy dennodenně odhalují čínský krvavý teror, úpadek hospodářství, teoretické chyby KS Číny atd. Čínské vedení nám nezůstává nic dlužno. Nemůže být ani řeči o společenství velkých národů, donedávna bratrských. Přesto na žádných shromážděních ani na žádných plénech ÚV KSSS se nepřijímala rozhodnutí o nutnosti uhájít věc socialismu v Číně,

nehovořilo se o odpovědnosti bratrských stran vůči vlastnímu lidu a lidu v Číně, už několik let utápenému v krvi. Skutečně Komunistická strana Číny nepustila otěže vlády z rukou – a jsou proto výsledky jejího vedení lepší než perspektivy svobodného, demokratického vývoje v ČSSR? Je otevřené nepřátelství KS Číny vůči naší zemi lepší než přátelské vztahy nynější československé vlády? Naši vůdcové však nevyčítají čínskému vedení, že jsme je osvobodili od japonského imperialismu, nedělají si na základě toho nárok na úlohu ochránců čínského lidu proti vnitřní reakci. Nevyzýváme „zdravé síly“ a „věrné komunisty“ v Číně k akci a neslibujeme jim, „...že komunisté, všichni sovětské lidé, plníce internacionální povinnost, poskytnou jim všemožnou pomoc a podporu!“ (N. V. Podgornyj, projev na třetí schůzi Nejvyššího sovětu RSFSR, 19. července 1968, *Izvestije* č. 168). I když pravděpodobně čínští bratři, decimovaní fyzicky, potřebují tuto pomoc mnohem víc než „věrní komunisté“ v ČSSR, kteří jsou nejen v bezpečí a na svobodě, ale mají stejnou svobodu slova jako všichni občané. Naši vůdcové zaujímají k Číně stanovisko zaujatých pozorovatelů a tajemník stranického výboru V. Prokopenko, brigádýr Achmadějev, kandidát věd Antosenkov (*Izvestije* č. 168) jednomyslně neprojevují iniciativu ohledně „všestranné“ pomoci čínskému lidu. Volá snad krvavý teror, rozpoutaný KS Číny proti vlastnímu lidu, po kolektivní odpovědnosti méně než zcela mírový rozvoj demokracie v Československu? Jak vysvětlit tak rozporuplnou reakci?

Podle mého soudu jde za prvé o to, že s Čínou se nedokážeme odhodlat mluvit z pozice síly, zatímco vůči Československu si ze zvyku dovolujeme povýšenecké okřikování.

Neméně důležité je to, že vnitřní politika Číny, přes svou nenávist vůči KSSS, nejen nepodrývá, ale spíše upevňuje postavení ÚV KSSS ve vlastní zemi: „V Číně jsou veřejné popravy – u nás ne!“ jásá náš tisk (viz Čakovského Odpověď čtenáři v *Litěraturnoj gazetě*). V porovnání s režimem v Číně není náš nynější režim teror, ale pouhý útlak, téměř liberální, téměř jako v 19. století. Pokud si ale Československo skutečně dokáže uspořádat demokratický socialismus, pak asi nebude omluvy pro to, že v naší zemi chybějí demokratické svobody; pak se může stát, že i našim dělníkům, rolníkům a inteligenci se zachce svobody slova v praxi a ne na papíře.

Právě o tom se totiž hovoří ve Varšavském dopise – „nemůžeme připustit“ – a vůbec ne o pomyslné hrozbě socialismu v Československu.

Naše vedení se obávalo o „věrné komunisty“, jež údajně pomluvili a morálně terorizovali českoslovenští antisocialisté, kteří se zmocnili prostředků propagandy (vypadá to, jako by v Praze došlo k ozbrojenému uchvácení pošty, telegrafu a rozhlasu). Z nějakých důvodů se přitom zapomíná dodat, že tito komunisté mají možnost veřejně vystoupit a sami se obhájit. Pravda, ospravedlnění např. dr. Urválka, bývalého předsedy Nejvyššího soudu ČSSR,

zní nepřesvědčivě, ale co s tím mají společného antisocialisté? Řekl vše, co chtěl a mohl říci. Je pochopitelné, proč naši vůdcové pospíchají zastat se takových lidí, jako je Urválek nebo Novotný: precedens osobní odpovědnosti stranických a státních činitelů před lidem je nebezpečný a nakažlivý. Co když se i naši budou muset zodpovídat z činů, které cudně nazývají „chybami“, „přehmaty“ nebo ještě mlhavěji a decentněji „přežitými obtížemi hrdinské minulosti“ (když je řeč o milionech nespravedlivě odsouzených a zavražděných, o mučení a mučírňách KGB, o prohlašování celých národů za nepřátele, o krachu státního zemědělství a podobných **maličkostech**).

Dnes pohánějí Češi a Slováci k zodpovědnosti Urválka a Novotného a zítra se třeba náš mnohonárodnostní lid zeptá samotného Brežněva: „A co jste dělal do roku 1953?“ A dočasně ho zbaví funkce, dokud se to nevysvětlí...

Ve varšavském dopise pěti stran se ultimativně navrhuje použití pro boj s „antisocialistickými“ silami všech prostředků, které mají socialistické státy ve svém arzenálu. Škoda jen, že bratrské strany neupřesnily, nekonkretizovaly tyto prostředky: Kolyma? Norilsk? Rudé gardy? „Veřejné“ soudy? Politické koncentráky a věznice? Nebo jenom obyčejná cenzura a mimosoudní odstraňování odpůrců, jako je vyhazov ze zaměstnání?

Za vzniklé situace se ještě urážíme, že v Československu požadovali odvelení sovětských jednotek ze svého území! Vždyť po našich posledních prohlášeních a rezolucích už nejsou naše jednotky na území ČSSR vojsky spojeneckého státu, ale hrozbou státní suverenity.

V tomto svém dopise chci nejenom vyslovit svůj vlastní vztah k událostem, odlišný od „jednomyslné“ podpory závěrů pléna ÚV KSSS. Kampaň v tisku za poslední týden ve mně vyvolává obavy, není-li přípravou k intervenci pod jakoukoli záminkou, která se naskytne nebo která bude uměle vyvolána.

Autorům dopisů, účastníkům shromáždění a schůzí na podporu politiky ÚV KSSS bych chtěl připomenout, že všechny takzvané chyby a přehmaty v historii naší země se udály za bouřlivého potlesku přecházejícího v ovace, za provolávání jednomyslné podpory našimi vysoce uvědomělými občany. Poslušnost, jak se ukázalo, není nejcennější občanskou ctností.

Ještě bych chtěl připomenout dávnější historické události: jak chrabrá ruská armáda, když osvobodila evropské národy od Napoleona, stejně chrabře utopila v krvi polské povstání. Tenkrát se ruský hrdina z války roku 1812 Davydov víc pyšnil svými činy při zúctování s polskými vlastenci než činy vykonanými ve Vlastenecké válce.

Stydím se za svou zem, která opět vystupuje v hanebné úloze četníka Evropy.

Styděl bych se i za svůj národ, kdybych věřil, že opravdu jednomyslně podporuje politiku ÚV KSSS a vlády vůči Československu. Jsem však přesvědčen, že tomu tak ve skutečnosti není, že můj dopis není jediný, že se jenom takové dopisy u nás nezveřejňují. Jednomyslnost našich občanů je i v tomto případě fikcí, uměle vytvářenou porušováním té svobody slova, která se uskutečňuje v ČSSR.

I kdybych byl s tímto názorem osamocen, nevzdal bych se ho, protože mi jej napovědělo svědomí. A svědomí je myslím spolehlivější než linie ÚV stále se dopouštějícího přehmatů, než závěry různých zasedání schvalované v souladu s výkyvy této generální linie.

Přijměte prosím mou úctu a sympatie s procesem demokratizace ve vaší zemi.

SSSR, Vladimírská oblast, Alexandrov, ul. Novinskaja 27. Marčenko A. T.

22. července 1968

Český překlad Jany Vákové byl poprvé otištěn in: MARČENKO, Anatolij: *Žij jako všichni, Revolver Revue*, Praha 1990, s. 110–116.